

Kostanecki, Stanisław / Pniewski, Jerzy

Prof. dr Jerzy Pniewski jednym z odkrywców tajemnic jądra atomowego

---

Notatki Płockie 8/25, 31-33

1963

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KONFERENCJA W SPRAWIE ORGANIZACJI DALSZYCH BADAŃ W REJONIE PŁOCKA

W związku z koncentracją prac naukowo-badawczych, prowadzonych przez Komitet Badań Rejonów Uprzemysławianych P. A. N. w rejonie Płocka została zorganizowana z inicjatywy tegoż Komitetu konferencja, mająca na celu omówienie spraw organizacji dalszych badań w rejonie Płocka oraz możliwości praktycznego wykorzystania wyników dotychczasowych badań.

W konferencji, która odbyła się 24 kwietnia 1963 w gmachu Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku wzięli udział: Przewodniczący Komitetu Badań Rejonów Uprzemysławianych P. A. N. wicepremier prof. dr. Stefan Ignar, przedstawiciele Komitetu, Towarzystwa Naukowego Płockiego oraz władz terenowych i partyjnych miasta i powiatu.

Obok koordynacji badań dla celów syntezy naukowej równie potrzebna jest koordynacja między badaniami a życiem praktycznym — problemy te były przedmiotem rozważań uczestników narady, która doprowadził do skonkretyzowania form współpracy, ujętych we wnioskach z narady, przygotowanych przez Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku.

Projekt wniosków z narady

1. Zainicjować organizację porad naukowo-gospodarczych nad wynikami opracowań. Najwłaściwsze organizowanie porad na terenie Towarzystwa Naukowego Płockiego.
2. Ustalić formę i miejsce składania doraźnych spostrzeżeń, informacji nasuwających się w toku porad gospodarczych. Propozycja, by składać je w Towarzystwie Naukowym Płockim.
3. Należałoby podjąć opracowanie niektórych tematów w sposób praktyczny nadający się do natychmiastowego zastosowania w terenie:
  - a) polityka kredytowa dla budownictwa rolnego,
  - b) postępowanie z robotnikami rolnymi opuszczającymi pracę w uspołecznionych gospodarstwach rolnych, ale blokujących mieszkania,
  - c) regulacja stosunków wodnych,
  - d) studia nad przyszłym charakterem wsi,
  - e) sposób finansowania budownictwa drogowego ważnego dla Kombinatów,

- f) organizacja usług i finansowanie budownictwa usługowego,
- g) praktyczny sposób zabezpieczenia pokrycia finansowego na realizację wniosków wynikających z prac naukowych,
- h) ustalenie profilu rolnictwa w mieście i pasie podmiejskim,
- i) rozszerzenie badań nad orientacją zawodową abiturientów szkół na młodzież wiejską,
- j) typowanie stanowisk w zakładach pracy, które mają być obsadzone przez kobiety,
- k) badanie praktycznego funkcjonowania administracji terenowej,
- l) problem celowego dofinansowania PGR.

4. Proponuje się by w roku 1964 odbyła się sesja wyjazdowa Komitetu Badań Rejonów Uprzemysławianych dla podsumowania wyników badań przed 20-leciem Polski Ludowej.
5. Proponuje się, aby Komitet Badań Rejonów Uprzemysławianych włączył się do przygotowywanego przez Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku zjazdu miast budujących Kombinatów.
6. Proponuje się powołanie na szczeblu centralnym komisji do opracowania projektu uchwały KERM w sprawie budowy domków dla chłoporobotników. W pracach tej komisji przedstawiciele Płocka chętnie wezmą udział.
7. Należy przyspieszyć zatwierdzenie planu regionalnego rejonu płockiego.
8. Należałoby rozszerzyć uprawnienia władz terenowych w rejonie Płocka dla zabezpieczenia bardziej operatywnego kierownictwa w realizacji planu regionalnego i wniosków naukowców.

Projekt wniosków z narady płockiej był omawiany na posiedzeniu Prezydium Komitetu Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN w Warszawie. Prezydium postanowiło, ażeby w najbliższym czasie zorganizować naradę popularno-naukową w Płocku z udziałem przedstawicieli wsi, a w późniejszym terminie — dwudniową konferencję poświęconą badaniom w mieście w rejonie i wskazaniom praktycznym, wpływającym z tych badań.

PROF. DR JERZY PNIEWSKI JEDNYM Z ODKRYWCÓW TAJEMNIC JĄDRA ATOMOWEGO*)

Jerzy Pniewski, syn Henryka, zasłużonego płockiego pedagoga, i Amelii z Babeckich, urodził się 1.6.1913 r. w Płocku.

Nauki w zakresie szkoły średniej pobierał w Gimnazjum im. St. Małachowskiego w Płocku, uzyskując świadectwo dojrzałości w roku 1930.

Studia wyższe odbył na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego, zdobywając niezależnie stopnie magistra matematyki i magistra fizyki.

W roku 1935 podjął obowiązki asystenta Instytutu Fizyki Doświadczalnej tego Uniwersytetu.

W roku 1938 ogłosił drukiem pierwszą pracę naukową. Dorobek naukowy Jerzego Pniewskiego obejmuje prace z zakresu optyki molekularnej, fizyki jądra ato-

*)W poprzednim numerze „Notatek Płockich” podaliśmy krótką wzmiankę, że pionierskie badania jądra atomowego prof. Mariana Danysza i prof. Jerzego Pniewskiego zostały uznane za najciekawsze wydarzenie w nauce polskiej w 1962 r. W związku z tym zamieszczamy powyższą notatkę biograficzną.

Prof. dr Jerzy Pniewski (pierwszy z prawej) i prof. dr Marian Danysz

mowego, techniki emulsji jądrowych, fizyki jądrowej wysokich energii i cząstek elementarnych.

W okresie okupacji pracował jako wykładowca na Tajnych Kompletach Uniwersyteckich do czasu powstania warszawskiego, a następnie w Kielcach, wykładając fizykę i matematykę dla studentów różnych specjalności.

W roku 1945 jako adiunkt Instytutu Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego podjął jego odbudowę.

W roku 1948 wyjechał na dwuletnie studia z zakresu fizyki jądrowej do Uniwersytetu w Liverpoolu.

Po powrocie do kraju uzyskał stopień doktora fizyki. Wkrótce został zastępcą profesora, a następnie profesorem Uniwersytetu Warszawskiego. W roku 1954 otrzymał Katedrę Fizyki Doświadczalnej oraz został kierownikiem Instytutu Fizyki Doświadczalnej Uniwersytetu Warszawskiego. W roku 1961 został kierownikiem Katedry Fizyki Cząstek Elementarnych. Niezależnie od tego przez 3 lata 1945—1948 był kierownikiem Zakładu Fizyki S.G.G.W., a od roku 1953 pracownikiem Instytutu Fizyki Polskiej Akademii Nauk a następnie Instytutu Badań Jądrowych, będąc kolejno odpowiedzialnym za kierownictwo różnych zakładów w tych Instytutach.

W roku 1950 prof. Jerzy Pniewski rozpoczął ścisłą współpracę z prof. Marianem Danyszem. Wiele prac wykonali oni wspólnie oraz wspólnie kierowali szeregiem prac młodszych współpracowników.

Przed 10 laty odkryli oni jądro atomowe, w którym poza normalnymi składnikami występowała cząstka zwana hiperonem. Odkrycie to, za które uzyskali nagrodę państwową, zmieniło pogląd na temat składu materii jądrowej. Proton i neutron przestały być jedynymi składnikami jądrowymi, jeden z hiperonów stał się trzecim składnikiem.

W ciągu 10 lat znaleziono tysiące takich jąder w różnych laboratoriach na całym świecie. Są one obecnie nazywane hiperjądrami lub hiperfragmentami.

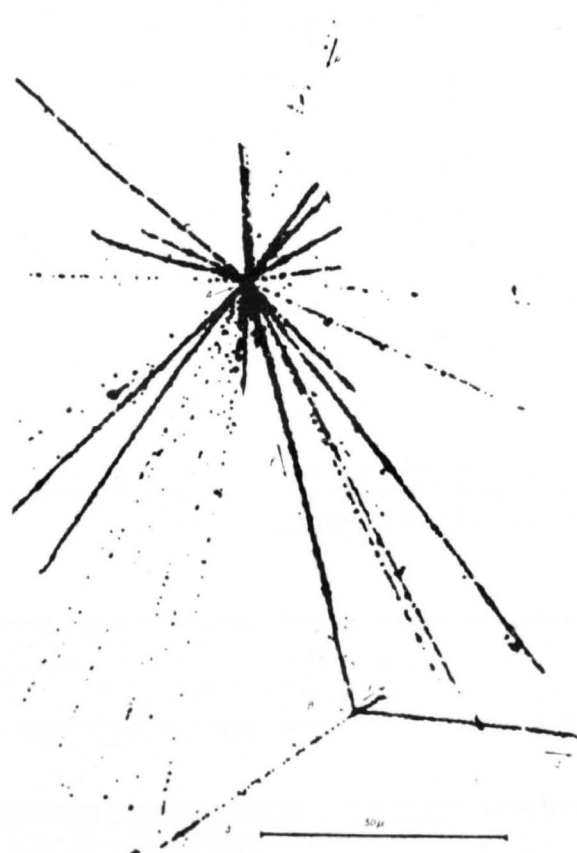
W ośrodku warszawskim wykonano wiele prac z tej dziedziny. Jeden ze współpracowników obu profesorów dr Janusz Zakrzewski wskazał drogę wykrywania ciężkich struktur hiperjądrowych.

W ub. roku obaj profesorowie wykazali możliwość tworzenia się izomerów hiperjądrowych, a w bieżącym roku wspólnie z mgr Krystyną Garbowską, mgr Tadeuszem Pniewskim (również płocczaninem) i dr Januszem Zakrzewskim odkryli hiperjądro, zawierające dwa hiperony. Ten jak dotychczas jedyny przypadek pozwolił rozstrzygnąć, czy i jak oddziałują na siebie owe hiperony.

Mimo olbrzymiego rozwoju badań podstawowych fizyki jądra atomowego tak eksperymentalnych, jak i teoretycznych, oraz ciągłego rozszerzania się zakresu zastosowania energii jądrowej — podstawy teoretyczne wielu procesów nie są jeszcze dostatecznie dobrze znane. Wiele podstawowych zjawisk dotyczących struktury jądra i oddziaływań cząstek elementarnych czeka ciągle na wyjaśnienie.

W przypadku obecności hiperonu w jądrze atomowym jądro to staje się niejako „naznaczone”, co ułatwia śledzenie wysokoenergetycznych procesów rozbięcia jąder oraz poznanie struktury tych jąder.

Prof. dr Jerzy Pniewski udzielił niżej podpisanemu okolicznościowego wywiadu. Uzyskane tą drogą materiały podajemy jako uzupełnienie notatki biograficznej.

Fotografia przedstawia przypadek pierwszego hiperjądra zarejestrowanego w emulsji jądrowej. Jest to oczywiście mikro-fotografia jak łatwo zorientować się z załączonej skali. Cząstka kosmiczna rozбивa jądro srebra lub bromu w punkcie A produkując jednocześnie hiperjądro, które zatrzymuje się w punkcie B, a następnie rozpada się.

(Objaśnienie prof. J. Pniewskiego)

Profesorowie M. Danysz i J. Pniewski otrzymali za swą dotychczasową pracę odkrywcze 2 zespołowe nagrody: w r. 1955 nagrodę państwową oraz w r. 1962 nagrodę Państwowej Rady do Spraw Pokojowego Wykorzystania Energii Jądrowej. Prof. Pniewski nie zajmuje się jednak badaniami z zakresu energii jądrowej w ścisłym znaczeniu tego słowa, natomiast metody pracy w zakresie fizyki wysokich energii i cząstek elementarnych odpowiadają mu bardziej od tych, które są stosowane w innych dziedzinach fizyki.

W ciągu 25 lat od ogłoszenia drukiem swej pierwszej pracy naukowej Jerzy Pniewski opublikował ponad 20 prac, a ponadto — szereg artykułów monograficznych lub popularyzujących zagadnienia fizyki współczesnej. Ogłosił również pewną ilość pozycji z zakresu literatury pomocniczej dla szkół i spraw organizacji nauki.

Jako kierownik Instytutu Fizyki Doświadczalnej Uniwersytetu Warszawskiego prof. Pniewski jest w dużym stopniu odpowiedzialny za tok studiów fizyki na tym Uniwersytecie. Pracę tę jednak, jak w ogóle zajęcia pedagogiczne, bardzo lubi. Natomiast nie znosi pracy organizacyjnej, która pochłania mu mnóstwo czasu. Ponieważ uczestniczy w dwudziestu paru różnych radach, komisjach i komitetach, nieraz musi kraść czas na pracę naukową z nocy lub dni świątecznych.

Prof. Pniewski bierze udział w 3 — 5 konferencjach międzynarodowych rocznie. Odwiedził w ten sposób większość krajów europejskich oraz uczestniczył w konferencji UNESCO w 1956 r. w New Delhi w Indiach.

Przy tak rozlicznych zajęciach prof. Pniewski nie może zbyt często odwiedzać Płocka, przyjeżdża tu jednak do rodziny. Z okazji takich przyjazdów kilkakrotnie wygłosił odczyty naukowe, ostatnio w maju 1962 r. na konferencji nauczycieli płockich.

Z okresem pobytu w szkole im. Stanisława Małachowskiego łączą się najmiłsze wspomnienia Profesora: „Do dziś zachowałem prawdziwy szacunek i uznanie dla całego grona nauczycielskiego, które stanowiło dobrany zespół doskonałych fachowców, szczerze oddanych szkole i wychowaniu młodzieży. Tamte lata uważam za bez troskie, kiedy inni za mnie myśleli, czego i jak mam się uczyć... W każdym razie myślę, że same miłe wspomnienia z okresu pobytu w szkole płockiej mogą być dowodem, że wpływ jej był bardzo pozytywny”.

Na pytanie o obecny stosunek do rodzinnego miasta, przyszłej stolicy polskiej petrochemii, prof. Pniewski odpowiedział: „Z wielką radością śledzę rozwój miasta. Wierzę, że nie zatraci ono dawnego uroku i będzie nadal kultywować piękne własne tradycje. Płock był, jest i będzie dla mnie miastem, które obdarzam wielkim sentymentem”.

(Wywiad przeprowadził mgr Stanisław Kostanecki)

Z AKTUALNYCH PROBLEMÓW MIASTA

JAKUB CHOJNACKI

O POLITYCE PRZYDZIAŁU MIESZKAŃ W PŁOCKU

Na pojęcie właściwej polityki mieszkaniowej składają się następujące elementy:

- 1) budowa dobrych mieszkań tanio i w zaplanowanych terminach,
- 2) sprawiedliwy i zgodny z przepisami ich przydział,
- 3) gospodarne eksploatawanie i konserwacja.

W artykule niniejszym zajmę się obecną polityką przydziału mieszkań, która została wprowadzona w Płocku uchwałą Miejskiej Rady Narodowej z 26 maja 1961 r. W zasadzie jej stosowanie przewidziane jest na okres obecnej pięcioletki tj. na lata 1961—65. Problem budownictwa mieszkaniowego w Płocku poruszę tylko marginesowo.

Oczywiste jest, że obecnie stosowane zasady przydziału mają ścisły związek z faktycznym stanem rzeczy, który „z dobrodziejstwem inwentarza” otrzymała w spadku nowowybrana Miejska Rada Narodowa i jej Prezydium.

W latach 1945—49 zbudowano w Płocku 175 budynków o 568 izbach. Były to prawie wyłącznie domki jednorodzinne. W okresie realizacji ostatnich dwóch planów długofalowych (1950—60), a więc w ciągu 11 lat, miastu przybyło 4.901 izb. W tym samym okresie ludność miasta wzrosła o 9.670 osób. Obrazuje to tabela,

Tabela 1

	1950	1955	1960
1. Ilość mieszkańców Płocka zameldowanych na stałe	33.128	37.015	42.798
2. Ilość izb mieszkalnych	17.762	19.687	22.663
3. Ilość mieszkań	7.702	—	10.106
4. Ilość osób na izbę	1,9	1,9	1,9
5. Przeciętna krajowa (miasta i osiedla)	1,6	1,6	1,5

Z tabeli wynika, że mimo budownictwa nowych mieszkań wskaźnik zagęszczenia na jedną izbę nie poprawiał się i jest o 24% gorszy niż przeciętna krajowa. Również i w pozostałych miastach wydzielonych w województwie warszawskim zagęszczenie jest niższe niż w Płocku i wynosi: w Otwocku 1,7; w Pruszkowie 1,7; w Siedlcach 1,6; w Żyrardowie 1,8; w Warszawie wynosi 1,6.

Budownictwo nowych mieszkań w ubiegłej 5-lacie (1956—60) obrazuje tabela 2.